

Struktura počítačů

Jan Outrata

KATEDRA INFORMATIKY
UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

přednášky

Číselné soustavy

Počítač = počítačící stroj ... počítání s čísly (původně)

Člověk:

- deset hodnot a symbolů pro ně: číslice **0** až **9**
- pro reprezentaci (zápis) čísla použití **desítkové (dekadické) poziční číselné soustavy**: číslo jako součet mocninné řady o základu (radixu) 10, zápis = posloupnost symbolů pro koeficienty řady, pozice (pořadí) symbolu určuje mocninu (řád)

$$(1024)_{10} = 1 \cdot 10^3 + 0 \cdot 10^2 + 2 \cdot 10^1 + 4 \cdot 10^0$$

- jiné číselné soustavy: dvanáctková (hodiny), šedesátková (minuty, sekundy), dvacítková (dřívější platidla) aj.

Počítač:

- první (elektro)mechanické počítačí stroje dekadické (tj. používající desítkovou soustavu) – u součástí potřeba 10 stabilních stavů (pro deset hodnot)
- elektromechanické a elektronické součásti: nejnadhěji realizovatelné **2 stabilní stavy** pro 2 hodnoty, symboly (číslíce) **0** a **1** ($\Rightarrow$ **digitální zařízení/elektronika**)
- pro reprezentaci (zápis) čísla použití **dvojkové (binární) poziční číselné soustavy**: číslo jako součet mocninné řady o základu 2, zápis = posloupnost symbolů pro koeficienty, pozice symbolu určuje mocninu

$$(11)_{10} = (1011)_2 = 1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0$$

- další typy dat (čísla s řádovou čárkou, znaky a texty, obrázky, zvuky, videa atd.) odvozeny od (celých) čísel $\Rightarrow$ **binární reprezentace** všech typů dat

Počítač:

- první (elektro)mechanické počítačí stroje dekadické (tj. používající desítkovou soustavu) – u součástí potřeba 10 stabilních stavů (pro deset hodnot)
- elektromechanické a elektronické součásti: nejnadhěji realizovatelné **2 stabilní stavy** pro 2 hodnoty, symboly (číslice) **0** a **1** ($\Rightarrow$ **digitální zařízení/elektronika**)
- pro reprezentaci (zápis) čísla použití **dvojkové (binární) poziční číselné soustavy**: číslo jako součet mocninné řady o základu 2, zápis = posloupnost symbolů pro koeficienty, pozice symbolu určuje mocninu

$$(11)_{10} = (1011)_2 = 1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0$$

- další typy dat (čísla s řádovou čárkou, znaky a texty, obrázky, zvuky, videa atd.) odvozeny od (celých) čísel $\Rightarrow$ **binární reprezentace** všech typů dat

Počítač pro člověka:

- použití (pozičních) číselných soustav o základu 2^k ($\approx$ „kompromis“)
  - **osmičkové (oktalové)**: symboly (číslice) **0** až **7**
  - **šestnáctkové (hexadecimální)**: symboly (číslice) **0** až **9** a **A** až **F**

Věta (O reprezentaci přirozených čísel (včetně 0))

Libovolné přirozené číslo N (včetně 0) lze vyjádřit jako součet mocninné řady o základu $B \geq 2, B \in \mathbb{N}$:

$$N = a_{n-1} \cdot B^{n-1} + a_{n-2} \cdot B^{n-2} + \dots + a_1 \cdot B^1 + a_0 \cdot B^0,$$

kde $0 \leq a_i < B, a_i \in \mathbb{N}$ jsou koeficienty řady.

Číslo N se (v poziční číselné soustavě o základu B) zapisuje jako řetěz symbolů (číslic) S_i pro koeficienty a_i zleva v pořadí pro i od $n - 1$ k 0:

$$(S_{n-1}S_{n-2} \dots S_1S_0)_B$$

Získání (hodnoty) čísla N z jeho zápisu $(S_{n-1}S_{n-2}\dots S_1S_0)_B$ – postupným přičítáním:

$$N = a_0$$

$$B' = B$$

for $i = 1$ **to** $n - 1$ **do**

$$N = N + a_i * B'$$

$$B' = B' * B$$

pro $(1024)_{10}$ ($B = 10, n = 4, a_3 = 1, a_2 = 0, a_1 = 2, a_0 = 4$):

$$N = 4, B' = 10$$

$$i = 1 : N = 24, B' = 100$$

$$i = 2 : N = 24, B' = 1000$$

$$i = 3 : N = 1024, B' = 10000$$

Získání (hodnoty) čísla N z jeho zápisu $(S_{n-1}S_{n-2}\dots S_1S_0)_B$ – postupným přičítáním:

```
 $N = a_0$   
 $B' = B$   
for  $i = 1$  to  $n - 1$  do  
   $N = N + a_i * B'$   
   $B' = B' * B$ 
```

```
pro  $(1024)_{10}$  ( $B = 10, n = 4, a_3 = 1, a_2 = 0, a_1 = 2, a_0 = 4$ ):  
 $N = 4, B' = 10$   
 $i = 1 : N = 24, B' = 100$   
 $i = 2 : N = 24, B' = 1000$   
 $i = 3 : N = 1024, B' = 10000$ 
```

Získání zápisu $(S_{n-1}S_{n-2}\dots S_1S_0)_B$ (hodnoty) čísla N – postupným odečítáním:

```
 $B' = 1, i = 0$   
while  $B' * B \leq N$  do  
   $B' = B' * B$   
   $i = i + 1$   
for  $i$  to  $0$  do  
   $a_i = N / B'$  ; celočíselné dělení  
   $N = N - a_i * B'$  ;  $= N \bmod B'$  (zbytek)  
   $B' = B' / B$ 
```

```
pro  $N = 1024, B = 10$ :  
 $B' = 1, i = 0$   
 $10 \leq 1024 : B' = 10, i = 1$   
 $100 \leq 1024 : B' = 100, i = 2$   
 $1000 \leq 1024 : B' = 1000, i = 3$   
 $10000 \not\leq 1024$   
 $i = 3 : a_i = 1, N = 24, B' = 100$   
 $i = 2 : a_i = 0, N = 24, B' = 10$   
 $i = 1 : a_i = 2, N = 4, B' = 1$   
 $i = 0 : a_i = 4, N = 0, B' = 0$ 
```


Hodnota čísla vs. jeho zápis (rychleji)

$$\begin{aligned} N &= a_{n-1} \cdot B^{n-1} + a_{n-2} \cdot B^{n-2} + \dots + a_1 \cdot B + a_0 \\ &= (\dots (\mathbf{a}_{n-1} \cdot \mathbf{B} + \mathbf{a}_{n-2}) \cdot \mathbf{B} + \dots + \mathbf{a}_1) \cdot \mathbf{B} + \mathbf{a}_0 \end{aligned}$$

Hodnota čísla vs. jeho zápis (rychleji)

$$\begin{aligned} N &= a_{n-1} \cdot B^{n-1} + a_{n-2} \cdot B^{n-2} + \dots + a_1 \cdot B + a_0 \\ &= (\dots (\mathbf{a}_{n-1} \cdot \mathbf{B} + \mathbf{a}_{n-2}) \cdot \mathbf{B} + \dots + \mathbf{a}_1) \cdot \mathbf{B} + \mathbf{a}_0 \end{aligned}$$

Získání (hodnoty) čísla N z jeho zápisu $(S_{n-1}S_{n-2}\dots S_1S_0)_B$ – postupným násobením:

```
 $N = a_{n-1}$   
for  $i = n - 2$  to  $0$  do  
   $N = N * B + a_i$ 
```

```
pro  $(1024)_{10}$  ( $B = 10, n = 4, a_3 = 1, a_2 = 0, a_1 = 2, a_0 = 4$ ):  
 $N = 1$   
 $i = 2 : N = 10$   
 $i = 1 : N = 102$   
 $i = 0 : N = 1024$ 
```

Hodnota čísla vs. jeho zápis (rychleji)

$$\begin{aligned} N &= a_{n-1} \cdot B^{n-1} + a_{n-2} \cdot B^{n-2} + \dots + a_1 \cdot B + a_0 \\ &= (\dots (\mathbf{a}_{n-1} \cdot \mathbf{B} + \mathbf{a}_{n-2}) \cdot \mathbf{B} + \dots + \mathbf{a}_1) \cdot \mathbf{B} + \mathbf{a}_0 \end{aligned}$$

Získání (hodnoty) čísla N z jeho zápisu $(S_{n-1}S_{n-2}\dots S_1S_0)_B$ – postupným násobením:

```
 $N = a_{n-1}$   
for  $i = n - 2$  to  $0$  do  
   $N = N * B + a_i$ 
```

```
pro  $(1024)_{10}$  ( $B = 10, n = 4, a_3 = 1, a_2 = 0, a_1 = 2, a_0 = 4$ ):  
 $N = 1$   
 $i = 2 : N = 10$   
 $i = 1 : N = 102$   
 $i = 0 : N = 1024$ 
```

Získání zápisu $(S_{n-1}S_{n-2}\dots S_1S_0)_B$ (hodnoty) čísla N – postupným dělením:

```
 $a_0 = N \bmod B$   
 $i = 1$   
while  $N \geq B$  do  
   $N = N / B$  ; celočíselné dělení  
   $a_i = N \bmod B$  ; zbytek  
   $i = i + 1$ 
```

```
pro  $N = 1024, B = 10$ :  
 $a_0 = 4, i = 1$   
 $1024 \geq 10 : N = 102, a_1 = 2, i = 2$   
 $102 \geq 10 : N = 10, a_2 = 0, i = 3$   
 $10 \geq 10 : N = 1, a_3 = 1, i = 4$   
 $1 \not\geq 10$ 
```


- 1 získání (hodnoty) čísla N z jeho zápisu $(S_{n-1}S_{n-2} \dots S_1S_0)_{B_z}$ (v soustavě o základu B_z)
- 2 získání zápisu $(S_{n-1}S_{n-2} \dots S_1S_0)_{B_{na}}$ (hodnoty) čísla N (v soustavě o základu B_{na})
  - jednodušší převod zápisu čísla v soustavě o základu B^k ($k \in \mathbb{N}$) na zápis v soustavě o základu B , a naopak:

každý symbol soustavy o základu B^k zapisující nějaké číslo nahradíme k -ticí symbolů soustavy o základu B zapisující stejné číslo, a naopak (k -tice symbolů v zápisu brány zprava, chybějící symboly nahrazeny 0)

pro $B = 2, k = 4, 3, 2, 1$:

$$(4CD)_{16} = (2315)_8 = (103031)_4 = (010011001101)_2$$

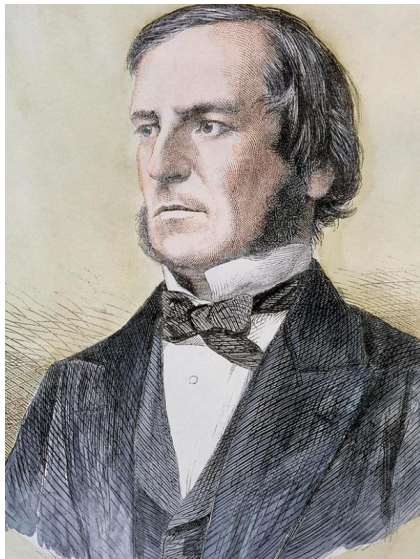
- 1 Pro několik čísel zjistěte (hodnotu) čísla z jeho zápisů ve dvojkové, osmičkové, desítkové a šestnáctkové soustavě.
- 2 Pro několik čísel zjistěte zápis (hodnoty) čísla ve dvojkové, osmičkové, desítkové a šestnáctkové soustavě.
- 3 Pro několik čísel převedte zápis čísla mezi dvojkovou, osmičkovou a šestnáctkovou soustavou.

Binární logika

Počítač = digitální zařízení (2 stabilní stavy součástí) . . . základní operace dvouhodnotové
⇒ binární logika

- formální logický základ: **výroková logika** – zkoumá pravdivostní hodnotu výroků (pravda/nepravda, spojky/operátory “neplatí, že” → operace negace $\neg$, “a současně platí” → konjunkce $\wedge$, “nebo platí” → disjunkce $\vee$, “jestliže platí, pak platí” → implikace $\Rightarrow$ aj.)
- výroky jako **logické výrazy** vyhodnocované na hodnoty (pravda/nepravda, 1/0)
- matematický aparát pro práci s dvouhodnotovými log. výrazy: **Booleova algebra (binární/dvouhodnotová logika)** (G. Boole, 1854) – použití i u množin
- fyzická realizace: (elektronické binární) **logické obvody** (C. E. Shannon, 1937) – základ digitálních zařízení
- univerzální, teoreticky zvládnutá, efektivně realizovatelná logickými obvody

George Boole, zdroj

Claude Elwood Shannon, [zdroj](#)

Logická proměnná x

- veličina nabývající dvou možných diskrétních logických hodnot: 0 (nepravda) a 1 (pravda)
- definice: $x = 1$ jestliže $x \neq 0$ a $x = 0$ jestliže $x \neq 1$

Logická funkce $f(x_1, \dots, x_n)$

- funkce n logických proměnných $x_1, \dots, x_n$ ($= n$ -ární funkce) nabývající dvou možných diskrétních hodnot 0 (nepravda) a 1 (pravda)
- logická proměnná = logická funkce identity proměnné, skládání funkcí
- základní = **logické operace**

Logická proměnná x

- veličina nabývající dvou možných diskrétních logických hodnot: 0 (nepravda) a 1 (pravda)
- definice: $x = 1$ jestliže $x \neq 0$ a $x = 0$ jestliže $x \neq 1$

Logická funkce $f(x_1, \dots, x_n)$

- funkce n logických proměnných $x_1, \dots, x_n$ ($= n$ -ární funkce) nabývající dvou možných diskrétních hodnot 0 (nepravda) a 1 (pravda)
- logická proměnná = logická funkce identity proměnné, skládání funkcí
- základní = **logické operace**

Booleova algebra (binární logika)

- algebra („matematika“) logických proměnných a logických funkcí
- dvouhodnotová algebra, algebra dvou stavů
- relace rovnosti: $f = g$, právě když ($f = 1$ a $g = 1$) nebo ($f = 0$ a $g = 0$)

3 základní:

Negace (inverze)

- pravdivá, když operand nepravdivý, jinak nepravdivá

x	$\bar{x}$
0	1
1	0

- operátory: $\bar{x}$, NOT x , $\neg x$ (výrokově negace, algebraicky negace), $\bar{X}$ (množinově doplněk)

Logický součin (konjunkce)

- pravdivá, když oba operandy pravdivé, jinak nepravdivá

x	y	$x \cdot y$
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

- operátory: $x \cdot y / xy$ (prázdný), x AND y , $x \wedge y$ (výrokově konjunkce, algebraický průsek), $X \cap Y$ (množinově průnik)

Logický součet (disjunkce)

- nepravdivá, když oba operandy nepravdivé, jinak pravdivá

x	y	$x + y$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

- operátory: $x + y$, $x \text{ OR } y$, $x \vee y$ (výrokově disjunkce, algebraicky spojení), $X \cup Y$ (množinově sjednocení)

Logický výraz

= korektně vytvořená posloupnost (symbolů) logických proměnných a funkcí (operátorů) spolu se závorkami

- priority sestupně: negace, log. součin, log. součet

- např. $x \cdot \bar{y} + f(x, z) = (x \cdot (\bar{y})) + f(x, z)$

= zápis logické funkce

Logická rovnice

= dva logické výrazy v relaci rovnosti =

- ekvivalentní úpravy = zachování (pravdivosti) rovnosti výrazů: např. negace obou stran, logický součin/součet obou stran se stejným výrazem, ..., log. funkce obou stran se stejnými ostatními operandy funkce

- NEkvivalentní úpravy: “krácení” obou stran o stejný (pod)výraz, např. $x + y = x + z$ na $y = z$

Axiomy (Booleovy algebry)

■ komutativita:

$$x \cdot y = y \cdot x \quad x + y = y + x$$

■ distributivita:

$$x \cdot (y + z) = x \cdot y + x \cdot z \quad x + y \cdot z = (x + y) \cdot (x + z)$$

■ identita/neutrálnost (existence neutrální hodnoty):

$$\mathbf{I} \cdot x = x \quad \mathbf{0} + x = x$$

■ komplementárnost:

$$x \cdot \bar{x} = \mathbf{0} \quad x + \bar{x} = \mathbf{I}$$

Vlastnosti základních logických operací

■ agresivita (nuly a jedničky):

$$\mathbf{0} \cdot x = \mathbf{0} \quad \mathbf{1} + x = \mathbf{1}$$

■ idempotence:

$$x \cdot x = x \quad x + x = x$$

■ asociativita:

$$x \cdot (y \cdot z) = (x \cdot y) \cdot z \quad x + (y + z) = (x + y) + z$$

■ involuce (dvojitá negace):

$$\overline{\overline{x}} = x$$

■ De Morganovy zákony:

$$\overline{x \cdot y} = \overline{x} + \overline{y} \quad \overline{x + y} = \overline{x} \cdot \overline{y}$$

■ absorpce:

$$x \cdot (x + y) = x \quad x + x \cdot y = x$$

■ a další

Vlastnosti základních logických operací – použití

- důkazy: s využitím axiomů a již dokázaných vlastností, rozбором případů (přiřazením všech možných kombinací hodnot **0** a **1** proměnným)
- ekvivalentní úpravy logických výrazů – pro jejich zjednodušení
- ...

Implikace

- nepravdivá, když první operand pravdivý a druhý nepravdivý, jinak pravdivá

x	y	$x \rightarrow y$
0	0	I
0	I	I
I	0	0
I	I	I

- operátory: $x \rightarrow y$, $x \rightarrow y$ (výrokově i algebraicky implikace), $X \subseteq Y$ (množinově podmnožina)

Ekvivalence

- pravdivá, když operandy mají stejnou hodnotu, jinak nepravdivá

x	y	$x \equiv y$
0	0	I
0	I	0
I	0	0
I	I	I

- operátory: $x \equiv y$, $x \text{ XNOR } y$, $x \equiv y$ (výrokově i algebraicky ekvivalence), $X \equiv Y$ (množinově ekvivalence nebo rovnost)

Nonekvivalence (negace ekvivalence, aritmetický součet modulo 2)

- pravdivá, když operandy mají různou hodnotu, jinak nepravdivá

x	y	$x \oplus y$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

- operátory: $x \oplus y$, x XOR y , $x \not\equiv y$ (výrokově i algebraicky negace ekvivalence), $X \not\equiv Y$ (množinově negace ekvivalence)

Shefferova funkce (negace logického součinu)

- nepravdivá, když oba operandy pravdivé, jinak pravdivá

x	y	$x \uparrow y$
0	0	1
0	1	1
1	0	1
1	1	0

- operátory: $x \uparrow y$, $x \text{ NAND } y$

Piercova funkce (negace logického součtu)

- pravdivá, když oba operandy nepravdivé, jinak nepravdivá

x	y	$x \downarrow y$
0	0	1
0	1	0
1	0	0
1	1	0

- operátory: $x \downarrow y$, $x \text{ NOR } y$

■ zadání **pravdivostní tabulkou**:

- úplně – funkční hodnota $f(x_i)$ definována pro všech 2^n možných přiřazení hodnot proměnným $x_i, 0 \leq i < n$
- neúplně – funkční hodnota pro některá přiřazení není definována

■ **základní tvary** (výrazu):

- **součinný (úplná konjunktivní normální forma, ÚKNF)** – log. součin log. součtů všech proměnných nebo jejich negací (úplných elementárních disjunkcí, ÚED)

$$(X_0 + \dots + X_{n-1}) \cdot \dots \cdot (X_0 + \dots + X_{n-1}) \quad X_i = x_i \text{ nebo } \bar{x}_i \text{ (literál)}$$

- **součtový (úplná disjunktivní normální forma, ÚDNF)** – log. součet log. součinů všech proměnných nebo jejich negací (úplných elementárních konjunkcí, ÚEK)

$$(X_0 \cdot \dots \cdot X_{n-1}) + \dots + (X_0 \cdot \dots \cdot X_{n-1}) \quad X_i = x_i \text{ nebo } \bar{x}_i$$

Převod log. funkce $f(x_i)$ na základní tvar (normální formu)

- ekvivalentními úpravami a doplněním chybějících proměnných nebo jejich negací
- **tabulkovou metodou:**
  - 1 řádky pro všechna možná přiřazení hodnot všem proměnným x_i funkce (2^n pro $0 \leq i < n$)
  - 2 pro řádky s $f(x_i) = \mathbf{0/I}$ sestroj log. součet/součin všech x_i pro $x_i = \mathbf{0/I}$ nebo $\bar{x}_i$ pro $x_i = \mathbf{I/0}$
  - 3 výsledná ÚKNF/ÚDNF je log. součinem/součtem těchto log. součtů/součinů (ÚED/ÚEK)

x	y	z	$f(x, y, z)$	ÚED	ÚEK
0	0	0	0	$x + y + z$	
0	0	1	0	$x + y + \bar{z}$	
0	1	0	0	$x + \bar{y} + z$	
0	1	1	1		$\bar{x} \cdot y \cdot z$
1	0	0	0	$\bar{x} + y + z$	
1	0	1	1		$x \cdot \bar{y} \cdot z$
1	1	0	1		$x \cdot y \cdot \bar{z}$
1	1	1	1		$x \cdot y \cdot z$

$$\text{ÚKNF}(f(x, y, z)): (x + y + z) \cdot (x + y + \bar{z}) \cdot (x + \bar{y} + z) \cdot (\bar{x} + y + z)$$

$$\text{ÚDNF}(f(x, y, z)): \bar{x} \cdot y \cdot z + x \cdot \bar{y} \cdot z + x \cdot y \cdot \bar{z} + x \cdot y \cdot z$$

Převeďte několik log. funkcí se třemi a více proměnnými do ÚKNF a ÚDNF.

Zjednodušení výrazu logické funkce

= optimalizace za účelem dosažení co nejmenšího počtu operátorů (v kompromisu s min. počtem druhů operátorů)

Algebraická minimalizace

$$f = \bar{x} \cdot y \cdot z + x \cdot \bar{y} \cdot z + x \cdot y \cdot \bar{z} + x \cdot y \cdot z$$

// dvakrát přičteme $x \cdot y \cdot z$ (idempotence)

$$f = (\bar{x} \cdot y \cdot z + x \cdot y \cdot z) + (x \cdot \bar{y} \cdot z + x \cdot y \cdot z) + (x \cdot y \cdot \bar{z} + x \cdot y \cdot z)$$

// distributivita

$$f = y \cdot z \cdot (\bar{x} + x) + x \cdot z \cdot (\bar{y} + y) + x \cdot y \cdot (\bar{z} + z) // \text{komplementárnost}$$

$$f = x \cdot y + y \cdot z + x \cdot z$$

- pro složitější výrazy intelektuálně náročná (podobně jako důkaz) – kdy jaké ekvivalentní úpravy?

Zjednodušení výrazu logické funkce

Karnaughova metoda (Veitch diagram)

- nahrazení algebraických ekvivalentních úprav algoritmickými geometrickými postupy
  - nalezení minimálního výrazu funkce v (neúplném) součtovém tvaru
- 1 pro n proměnných funkce tabulka s 2^n buňkami, v maximálně stejném počtu řádků a sloupců, reprezentujícími všechny možné log. součiny (ÚEK) základního součtového tvaru (ÚDNF), součiny reprezentované sousedními buňkami se liší právě v jednom literálu
  - 2 pro výraz funkce v ÚDNF tzv. **Karnaughova mapa (K-mapa)** = vyplnění tabulky **I** v buňkách reprezentujících ÚEK
  - 3 nalezení minimálního počtu skupin buněk v mapě, tvořících maximální obdélníkové oblasti buněk obsahujících pouze **I** v počtu mocniny 2 (i jedna), a pokrývajících všechny **I** v mapě (skupiny se mohou překrývat a krajní buňky jsou také „sousední“ v oblasti)
  - 4 součiny, reprezentované buňkami ve skupinách, po vyřazení proměnných vyskytujících se i s jejich negací = log. součiny výsledného (neúplného) součtového tvaru

Zjednodušení výrazu logické funkce

Karnaughova metoda (Veitch diagram)

$$f = \bar{x} \cdot y \cdot z + x \cdot \bar{y} \cdot z + x \cdot y \cdot \bar{z} + x \cdot y \cdot z$$

	$\bar{x} \cdot \bar{y}$	$\bar{x} \cdot y$	$x \cdot y$	$x \cdot \bar{y}$
$\bar{z}$			1	
z		1	1	1

Obrázek: Karnaughova mapa

$$f = x \cdot y + y \cdot z + x \cdot z$$

- pro složitější výrazy (funkcí více proměnných) výpočetně náročná – hledání skupin
- Další algoritmické metody: tabulační (Quine-McCluskey), branch-and-bound (Petrick), Espresso logic minimizer aj.

ÚKOL

Pokuste se minimalizovat log. funkce z přechozího úkolu.

Věta (O počtu log. funkcí)

Existuje právě $2^{(2^n)}$ logických funkcí s n proměnnými (n -árních).

Věta (O počtu log. funkcí)

Existuje právě $2^{(2^n)}$ logických funkcí s n proměnnými (n -árních).

Funkce f^0 žádné proměnné
(konstantní, nulární)

f_0	f_1
0	I

Funkce f^1 jedné proměnné (unární)

x	f_0	f_1	f_2	f_3
	0	x	$\bar{x}$	I
0	0	0	I	I
I	0	I	0	I

Funkce f^2 dvou proměnných (binární)

x	y	f_0	f_1	f_2	f_3	f_4	f_5	f_6	f_7	f_8	f_9	f_{10}	f_{11}	f_{12}	f_{13}	f_{14}	f_{15}
		0	$\cdot$		x		y	$\oplus$	$+$	$\downarrow$	$\equiv$	$\bar{y}$		$\bar{x}$	$\rightarrow$	$\uparrow$	I
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	I	I	I	I	I	I	I	I
0	I	0	0	0	I	I	I	I	I	0	0	0	0	I	I	I	I
I	0	0	0	I	I	0	0	I	I	0	0	I	I	0	0	I	I
I	I	0	I	0	I	0	I	0	I	0	I	0	I	0	I	0	I

Funkce více než dvou proměnných

pro $n = 3$ (ternární funkce):

$$\begin{aligned}f(x, y, z) &= x \cdot f(\mathbf{1}, y, z) + \bar{x} \cdot f(\mathbf{0}, y, z) \\ &= (\bar{x} + f(\mathbf{1}, y, z)) \cdot (x + f(\mathbf{0}, y, z))\end{aligned}$$

a podobně pro $n > 3$

Funkce více než dvou proměnných

pro $n = 3$ (ternární funkce):

$$\begin{aligned}f(x, y, z) &= x \cdot f(\mathbf{1}, y, z) + \bar{x} \cdot f(\mathbf{0}, y, z) \\ &= (\bar{x} + f(\mathbf{1}, y, z)) \cdot (x + f(\mathbf{0}, y, z))\end{aligned}$$

a podobně pro $n > 3$

Věta (O reprezentaci log. funkcí, Shannonův expanzní teorém)

Jakoukoliv logickou funkci libovolného počtu proměnných lze vyjádřit pomocí logických funkcí dvou proměnných (binárních, např. logických operací).

Úplný systém logických funkcí

- = množina log. funkcí, pomocí kterých je možné vyjádřit jakoukoliv log. funkci (libovolného počtu proměnných)
- množina binárních log. funkcí (Věta o reprezentaci log. funkcí)
  - (1) negace $\bar{x}$, log. součin $x \cdot y$ a log. součet $x + y$
  - (2) negace $\bar{x}$ a implikace $x \rightarrow y$
  - a další

Úplný systém logických funkcí

= množina log. funkcí, pomocí kterých je možné vyjádřit jakoukoliv log. funkci (libovolného počtu proměnných)

→ množina binárních log. funkcí (Věta o reprezentaci log. funkcí)

- (1) negace $\bar{x}$, log. součin $x \cdot y$ a log. součet $x + y$
- (2) negace $\bar{x}$ a implikace $x \rightarrow y$
- a další

Minimální úplný systém logických funkcí

= úplný systém, ze kterého nelze žádnou funkci vyjmout tak, aby zůstal úplný

- (1) NENÍ
- (2) JE
- (3) negace $\bar{x}$ a log. součin $x \cdot y$
- (4) negace $\bar{x}$ a log. součet $x + y$
- a další

Minimální úplný systém logických funkcí

Jediná funkce:

- **Shefferova** $\uparrow$ (negace log. součinu)
- **Piercova** $\downarrow$ (negace log. součtu)

Minimální úplný systém logických funkcí

Jediná funkce:

- **Shefferova** $\uparrow$ (negace log. součinu)
- **Piercova** $\downarrow$ (negace log. součtu)

Vyjádření logické funkce pomocí Shefferovy nebo Piercovy funkce

- 1 vyjádření funkce v základním součtovém tvaru (ÚDNF)
- 2 zjednodušení ÚDNF funkce, např. pomocí Karnaughovy metody
- 3 aplikace De Morganových zákonů, involuce a idempotence pro úpravu výrazu do tvaru, který obsahuje pouze Shefferovy nebo pouze Piercovy funkce

Vyjádření logické funkce pomocí Shefferovy nebo Piercovy funkce

$$f = \bar{x} \cdot y \cdot z + x \cdot \bar{y} \cdot z + x \cdot y \cdot \bar{z} + x \cdot y \cdot z$$

$$f = x \cdot y + y \cdot z + x \cdot z$$

$$f = \overline{\bar{x} \cdot \bar{y} \cdot \bar{y} \cdot \bar{z}} + x \cdot z$$

$$f = \overline{\overline{\overline{\overline{x \cdot y \cdot y \cdot z} \cdot \overline{x \cdot z}}}}$$

$$f = \overline{\overline{\overline{\overline{\overline{x \cdot y \cdot y \cdot z} \cdot \overline{x \cdot y \cdot y \cdot z} \cdot \overline{x \cdot z}}}}}$$

$$f = (\bar{x} + y + z) \cdot (x + \bar{y} + z) \cdot (x + y + \bar{z}) \cdot (x + y + z)$$

$$f = (x + y) \cdot (y + z) \cdot (x + z)$$

$$f = \overline{\overline{x + y + \overline{y + z}} \cdot (x + z)}$$

$$f = \overline{\overline{\overline{\overline{x + y + \overline{y + z} + \overline{x + z}}}}}$$

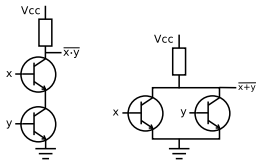
$$f = \overline{\overline{\overline{\overline{\overline{\overline{x + y + \overline{y + z} + \overline{x + y + \overline{y + z} + \overline{x + z}}}}}}}}$$

Vyjádřete log. operace negace, log. součin, log. součet, implikace, ekvivalence a nonekvivalence pomocí (1) Shefferovy funkce a (2) Piercovy funkce.

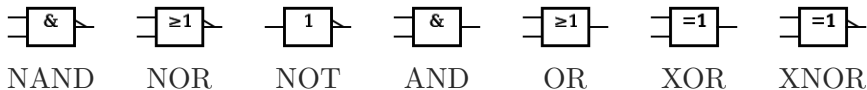

- dříve pomocí **spínačích relé** a **elektronek**, plus pasivní součástky (rezistor aj.)
- dnes pomocí **tranzistorů** (a diod a pasivních součástek) v **integrovaných obvodech**: technologie RTL, DTL, **TTL**, **CMOS**, **MOSFET** aj.

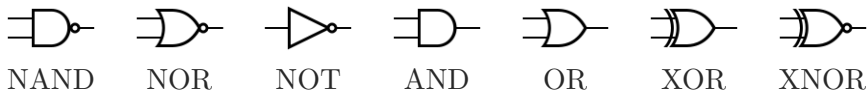

Obrázek: Příklad realizace log. operací NAND a NOR (v rezistorovětranzistorové logice, RTL)

- **logický člen, hradlo** = realizace log. operace (pomocí integrovaného obvodu)
  - (binární) vstupy $\sim$ log. proměnné – i více než dvě (rozšíření binárních operací)
  - (binární) výstup $\sim$ výsledek log. operace (funkční hodnota)
  - stavy (signály) na vstupech/výstupu = log. (binární) hodnoty **0/I** – míra informace s jednotkou **1 bit**
- **logický obvod** = realizace (složitější) log. funkce nebo více funkcí současně – symbolické značky log. členů ve schématech zapojení obvodu

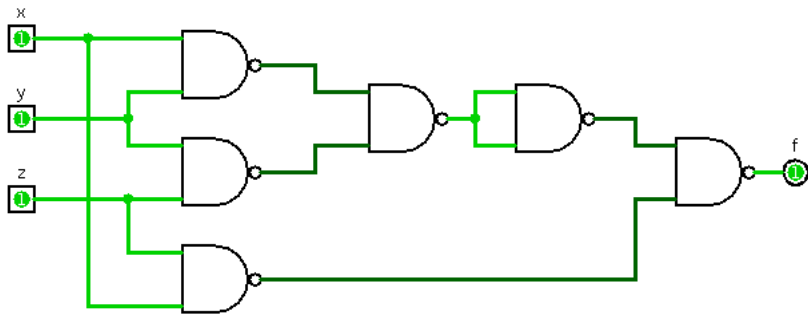

Obrázek: Symbolické značky logických členů (IEC)

Obrázek: Symbolické značky logických členů (tradiční, ANSI)

$$f = \overline{\overline{\overline{\overline{x \cdot y \cdot y \cdot z} \cdot \overline{\overline{\overline{\overline{x \cdot y \cdot y \cdot z}} \cdot \overline{\overline{\overline{\overline{x \cdot z}}}}}}}}}}$$

Obrázek: Schéma zapojení log. obvodu realizujícího log. funkci f pomocí log. členů realizujících log. operaci NAND

Nakreslete schéma zapojení log. obvodu realizujícího log. operace NOT, AND, OR, implikace, ekvivalence a XOR pomocí log. členů realizujících operaci (1) NAND a (2) NOR.

- jeden výstup = realizace jedné log. funkce
- více výstupů = realizace více log. funkcí současně → realizace **vícebitové log. funkce**
 m_f
- n -tice vstupů $\sim$ **vícebitové (n -bitové) log. proměnné** ${}^n\mathbf{x} = x_{n-1} \dots x_i \dots x_0 \rightarrow$
vícebitový (n -bitový) log. obvod

- jeden výstup = realizace jedné log. funkce
- více výstupů = realizace více log. funkcí současně → realizace **vícebitové log. funkce**
 m_f
- n -tice vstupů $\sim$ **vícebitové (n -bitové) log. proměnné** ${}^n\mathbf{x} = x_{n-1} \dots x_i \dots x_0 \rightarrow$
vícebitový (n -bitový) log. obvod

- **kombinační**: stavy na výstupech obvodu (funkční hodnoty) závisí pouze na okamžitých stavech na jeho vstupech (hodnotách proměnných)
- **sekvenční**: stavy na výstupech obvodu (funkční hodnoty) závisí nejen na okamžitých stavech na jeho vstupech (hodnotách proměnných), ale i na předchozích stavech na vstupech

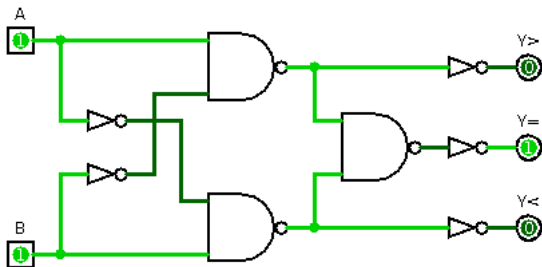
- stavy na výstupech obvodu (funkční hodnoty) závisí pouze na okamžitých stavech na jeho vstupech (hodnotách proměnných)
- jedné kombinaci stavů na vstupech odpovídá jediná kombinace stavů na výstupech

- srovnává dvě hodnoty A a B na vstupech
- tři výstupy udávající pravdivost vztahů $A < B$, $A > B$ a $A = B \Rightarrow$ tříbitová funkce $Y_{<} = Y(A < B)$, $Y_{>} = Y(A > B)$, $Y_{=} = Y(A = B)$:

$$Y_{<} = \bar{A} \cdot B \quad Y_{>} = A \cdot \bar{B} \quad Y_{=} = A \cdot B + \bar{A} \cdot \bar{B}$$

$$Y_{<} = \overline{\bar{A} \cdot B} \quad Y_{>} = \overline{A \cdot \bar{B}} \quad Y_{=} = \overline{\overline{A \cdot B} \cdot \overline{\bar{A} \cdot \bar{B}}}$$

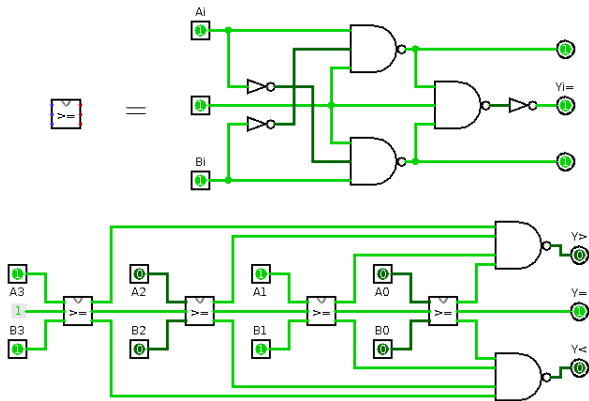
A	B	$Y_{<}$	$Y_{>}$	$Y_{=}$
0	0	0	0	1
0	1	1	0	0
1	0	0	1	0
1	1	0	0	1

Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení (jednobitového) komparátoru

- vícebitový: zřetěžené zapojení jednobitových pro každý řád i vícebitových (n -bitových) hodnot $A = A_{n-1} \dots A_i \dots A_0$ a $B = B_{n-1} \dots B_i \dots B_0$ od nejvýznamnějšího $n - 1$ po nejméně významný 0

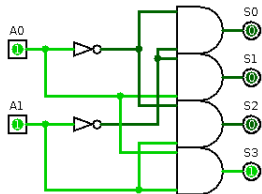

Obrázek: Schéma zapojení čtyřbitového komparátoru

- nastaví (na **I**) jeden z 2^n výstupů S_i odpovídající n -bitové hodnotě na adresním (řídícím) vstupu A
- např. dvoubitový (dvoubitový adresní vstup, 4 výstupy) $\Rightarrow$ čtyřbitová funkce $S_0 = S(A = 00), S_1 = S(A = 10), S_2 = S(A = 01), S_3 = S(A = 11)$:

$$S_0 = \overline{A_0} \cdot \overline{A_1} \quad S_1 = A_0 \cdot \overline{A_1} \quad S_2 = \overline{A_0} \cdot A_1 \quad S_3 = A_0 \cdot A_1$$

A_0	A_1	S_0	S_1	S_2	S_3
0	0	1	0	0	0
1	0	0	1	0	0
0	1	0	0	1	0
1	1	0	0	0	1

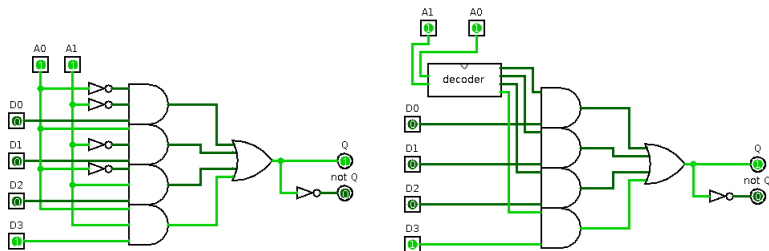
Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení dvoubitového dekodéru

- použití: dekódování adresy (řídící hodnoty) pro výběr např. místa v paměti (části obvodu)

- předává na výstup Q hodnotu na jednom z 2^n datových vstupů D_j dle n -bitové hodnoty na adresním (řídícím) vstupu A
- vedle výstupu Q obvykle ještě negovaný (invertovaný) výstup $\overline{Q}$
- např. dvoubitový (4 datové vstupy, dvoubitový adresní vstup) realizuje funkci

$$Q = \overline{A_0} \cdot \overline{A_1} \cdot D_0 + A_0 \cdot \overline{A_1} \cdot D_1 + \overline{A_0} \cdot A_1 \cdot D_2 + A_0 \cdot A_1 \cdot D_3$$

A_0	A_1	Q
0	0	D_0
1	0	D_1
0	1	D_2
1	1	D_3

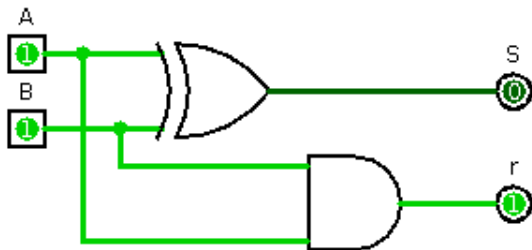
Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení dvoubitového multiplexoru

- použití: výběr (multiplexování) datových vstupů na základě adresy (řídící hodnoty)

- (aritmeticky) sčítá dvě hodnoty A a B (plus přenos r_{i-1} z nižšího řádu) na vstupech, s přenosem r_i do vyššího řádu
- dva výstupy, pro součet S (aritmetický modulo 2) a přenos $r \Rightarrow$ dvoubitová funkce
- **poloviční sčítačka (half adder)** = bez přenosu z nižšího řádu:

$$S = A \oplus B \quad r = A \cdot B$$

A	B	S	r
0	0	0	0
0	1	1	0
1	0	1	0
1	1	0	1

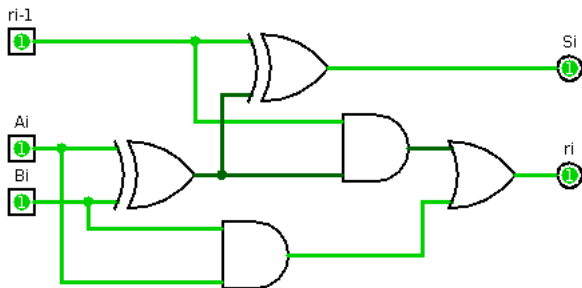

Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení (jednobitové) poloviční sčítačky

- **plná sčítačka (full adder)** = s přenosem r_{i-1} z nižšího řádu (součet S_i v řádu i a přenos r_i do vyššího řádu):

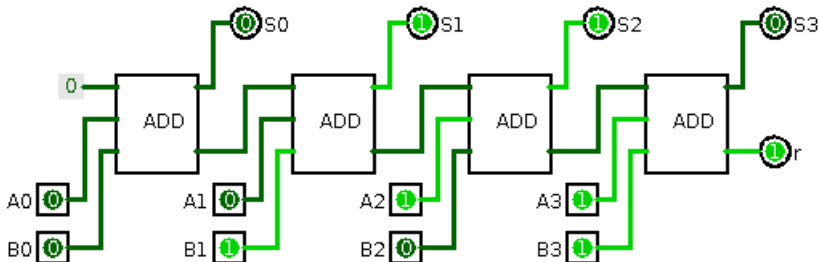
$$S_i = A_i \oplus B_i \oplus r_{i-1} \quad r_i = A_i \cdot B_i + (A_i \oplus B_i) \cdot r_{i-1} \quad (r_{-1} = 0)$$

A_i	B_i	r_{i-1}	S_i	r_i
0	0	0	0	0
0	1	0	1	0
1	0	0	1	0
1	1	0	0	1
0	0	1	1	0
0	1	1	0	1
1	0	1	0	1
1	1	1	1	1

Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení (jednobitové plné) sčítačky (pro řád i)

- vícebitová (ripple-carry adder): zřetěžené zapojení jednobitových pro každý řád i vícebitových (n -bitových) hodnot $A = A_{n-1} \dots A_i \dots A_0$ a $B = B_{n-1} \dots B_i \dots B_0$ od nejméně významného 0 po nejvýznamnější $n - 1$
- použití: (aritmetický) součet hodnot A a B (binárně reprezentovaných čísel = ve dvojkové soustavě), s přenosem do vyššího řádu

Obrázek: Schéma zapojení čtyřbitové sčítačky

- (aritmeticky) násobí dvě hodnoty A a B na vstupech: $M = A \cdot B$ (jednabitově)

- (aritmeticky) násobí dvě hodnoty A a B na vstupech: $M = A \cdot B$ (jednobitově)
- vícebitová: zapojení jednobitových násobiček a sčítaček pro dvojnásobný počet řádů vícebitových (n -bitových) hodnot $A = A_{n-1} \dots A_i \dots A_0$ a $B = B_{n-1} \dots B_i \dots B_0$:

$$\begin{aligned} M &= (A_{n-1} \cdot 2^{n-1} + \dots + A_1 \cdot 2 + A_0) \cdot (B_{n-1} \cdot 2^{n-1} + \dots + B_1 \cdot 2 + B_0) \\ &= A_{n-1} \cdot B_{n-1} \cdot 2^{2(n-1)} + \dots + (A_{n-1} \cdot B_1 + \dots + A_1 \cdot B_{n-1}) \cdot 2^{(n-1)+1} + \\ &\quad (A_{n-1} \cdot B_0 + \dots + A_0 \cdot B_{n-1}) \cdot 2^{n-1} + \dots + (A_1 \cdot B_1 + \dots) \cdot 2^{1+1} + (A_1 \cdot B_0 + A_0 \cdot B_1) \cdot 2 + A_0 \cdot B_0 \end{aligned}$$

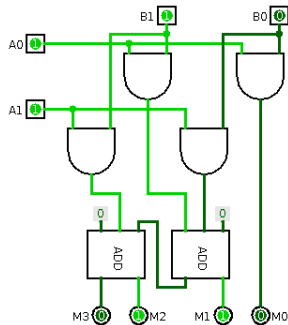

- (aritmeticky) násobí dvě hodnoty A a B na vstupech: $M = A \cdot B$ (jednobitově)
- vícebitová: zapojení jednobitových násobiček a sčítaček pro dvojnásobný počet řádů vícebitových (n -bitových) hodnot $A = A_{n-1} \dots A_i \dots A_0$ a $B = B_{n-1} \dots B_i \dots B_0$:

$$\begin{aligned}
 M &= (A_{n-1} \cdot 2^{n-1} + \dots + A_1 \cdot 2 + A_0) \cdot (B_{n-1} \cdot 2^{n-1} + \dots + B_1 \cdot 2 + B_0) \\
 &= A_{n-1} \cdot B_{n-1} \cdot 2^{2(n-1)} + \dots + (A_{n-1} \cdot B_1 + \dots + A_1 \cdot B_{n-1}) \cdot 2^{(n-1)+1} + \\
 &\quad (A_{n-1} \cdot B_0 + \dots + A_0 \cdot B_{n-1}) \cdot 2^{n-1} + \dots + (A_1 \cdot B_1 + \dots) \cdot 2^{1+1} + (A_1 \cdot B_0 + A_0 \cdot B_1) \cdot 2 + A_0 \cdot B_0
 \end{aligned}$$

(+ značí aritmetické sčítání)

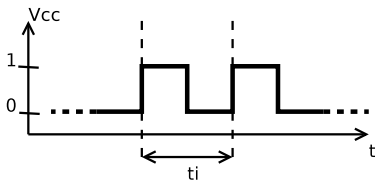
		$A_1 A_0$
	·	$B_1 B_0$
	$A_1 \cdot B_0$	$A_0 \cdot B_0$
+	$A_1 \cdot B_1$	$A_0 \cdot B_1$
	$A_1 \cdot B_1$	$A_1 \cdot B_0 + A_0 \cdot B_1$
		$A_0 \cdot B_0$

Obrázek: Schéma dvoubitového násobení a zapojení dvoubitové násobičky

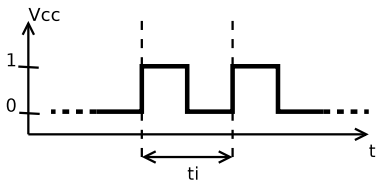
Nakreslete schéma zapojení log. obvodu představujícího „základ“ aritmeticko-logické jednotky (ALU) procesoru, realizující aritmetické operace součtu a násobení a log. operace NAND a NOR dvou dvoubitových hodnot (binárně reprezentovaných čísel) na datových vstupech obvodu, kde prováděná operace je určena dvoubitovou hodnotou na řídicím vstupu obvodu.

- stavy na výstupech obvodu (funkční hodnoty) závisí nejen na okamžitých stavech na jeho vstupech (hodnotách proměnných), ale i na předchozích stavech na vstupech – zachyceny **vnitřním stavem obvodu**
- nutné identifikovat a synchronizovat stavy obvodu v čase
- čas: periodický impulzní signál = „hodiny“ (clock), diskrétně určující okamžiky synchronizace obvodu

Obrázek: Časový signál „hodin“ (clock)

- stavy na výstupech obvodu (funkční hodnoty) závisí nejen na okamžitých stavech na jeho vstupech (hodnotách proměnných), ale i na předchozích stavech na vstupech – zachyceny **vnitřním stavem obvodu**
- nutné identifikovat a synchronizovat stavy obvodu v čase
- čas: periodický impulzní signál = „hodiny“ (clock), diskrétně určující okamžiky synchronizace obvodu

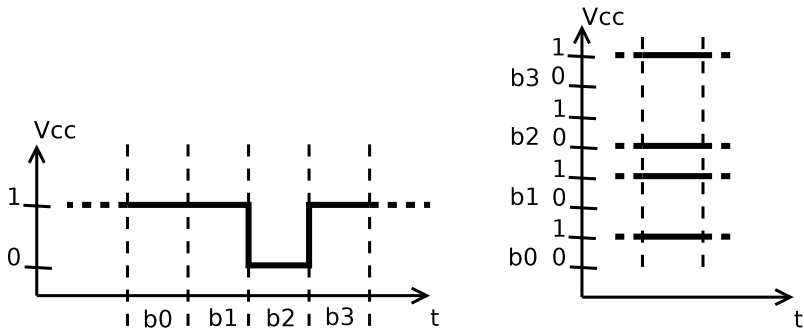

Obrázek: Časový signál „hodin“ (clock)

→ zpětné vazby z (některých) výstupů na (některé) vstupy

Přenos dat (vícebitových hodnot):

- **sériový**: hodnoty **0/I** (bity) postupně v čase za sebou, po jednom vodiči
- **paralelní**: bity zároveň v čase, po více vodičích
- úlohy transformace mezi sériovým a paralelním přenosem

Obrázek: Sériový a paralelní přenos dat

- nejjednodušší sekvenční obvody
- **astabilní**: žádný stabilní stav, periodické překlápění výstupů z jednoho stavu do druhého („kmitání“); použití jako generátory impulzů
- **monostabilní**: jeden stabilní stav na výstupech, po určitém řídicím signálu po definované dobu v nestabilním stavu; použití k vytváření impulzů dané délky
- **bistabilní**: oba stavy na výstupech stabilní, trvání jednoho dokud není určitým řídicím signálem překlopení do druhého; použití pro realizaci **paměti**

- nejjednodušší sekvenční obvody
- **astabilní**: žádný stabilní stav, periodické překlápění výstupů z jednoho stavu do druhého („kmitání“); použití jako generátory impulzů
- **monostabilní**: jeden stabilní stav na výstupech, po určitém řídicím signálu po definované dobu v nestabilním stavu; použití k vytváření impulzů dané délky
- **bistabilní**: oba stavy na výstupech stabilní, trvání jednoho dokud není určitým řídicím signálem překlopení do druhého; použití pro realizaci **paměti**

Řízení:

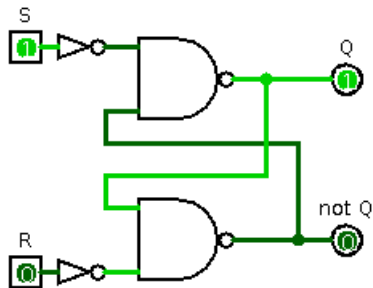
- **asynchronně**: signály/stavy (**0** nebo **1**) na (datových) vstupech
- **synchronně**: (periodickým) signálem na hodinovém vstupu
- **hladinou** signálu (latch): horní (hodnota **1**) nebo dolní (**0**)
- **hranami** signálu: nástupní (**0** → **1** u horní hladiny) nebo sestupní (**1** → **0** u dolní hladiny)

- nejjednodušší bistabilní, základ ostatních
- asynchronní vstupy S (Set) pro nastavení hodnoty (na $\mathbf{1}$) a R (Reset) pro nulování hodnoty (na $\mathbf{0}$) na výstupu Q (v čase i)
- vedle výstupu Q obvykle ještě negovaný (invertovaný) výstup $\overline{Q}$
- při stavu $S = R = \mathbf{0}$ „pamatování“ hodnoty na výstupu Q (a Q' , v čase i)
- stav $S = R = \mathbf{1}$ „nedefinovaný“ – varianty preferující vstup S (= SR) nebo R (= RS)

S	R	Q_i	$\overline{Q}_i$
$\mathbf{0}$	$\mathbf{0}$	Q_{i-1}	$\overline{Q}_{i-1}$
$\mathbf{0}$	$\mathbf{1}$	$\mathbf{0}$	$\mathbf{1}$
$\mathbf{1}$	$\mathbf{0}$	$\mathbf{1}$	$\mathbf{0}$
$\mathbf{1}$	$\mathbf{1}$	N/A	N/A

=

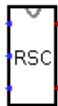

Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení klopného obvodu SR/RS

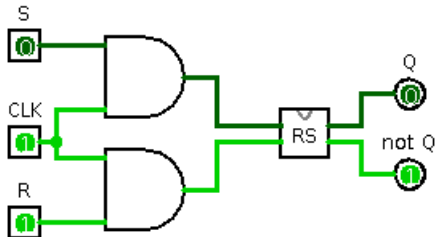

- synchronní varianta s hodinovým (synchronizačním) vstupem CLK – „funkční“ pouze při $CLK = 1$, jinak „pamatování“ hodnoty na výstupu Q (a Q' , v čase i):

S	R	CLK	Q_i	$\overline{Q}_i$
0	0	0	Q_{i-1}	$\overline{Q}_{i-1}$
0	1	0	Q_{i-1}	$\overline{Q}_{i-1}$
1	0	0	Q_{i-1}	$\overline{Q}_{i-1}$
1	1	0	Q_{i-1}	$\overline{Q}_{i-1}$
0	0	1	Q_{i-1}	$\overline{Q}_{i-1}$
0	1	1	0	1
1	0	1	1	0
1	1	1	N/A	N/A

=

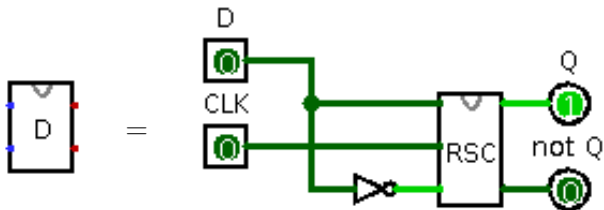

Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení klopného obvodu SR/RS s hodinovým vstupem CLK

- varianta Master-Slave: dva obvody SR/RS (s hodinovým vstupem, u druhého obvodu negovaný) za sebou, nastavení na vzestupnou hranu na hodinovém vstupu, výstup na sestupní

- stav $S = R = \mathbf{I}$ u obvodu SR/RS nemůže nastat
- **jednabitový paměťový člen**

D	CLK	Q_i	$\overline{Q_i}$
0	0	Q_{i-1}	$\overline{Q_{i-1}}$
1	0	Q_{i-1}	$\overline{Q_{i-1}}$
0	1	0	1
1	1	1	0

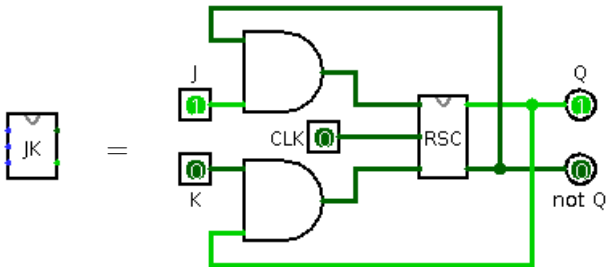

Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení klopného obvodu D

- varianta Master-Slave: obvody D a SR/RS (s hodinovým vstupem, u druhého obvodu negovaný) za sebou, nastavení na vzestupnou hranu na hodinovém vstupu, výstup na sestupní

- při stavu $S = R = \mathbf{I}$ u obvodu SR/RS invertuje výstup Q (a Q' , v čase i)

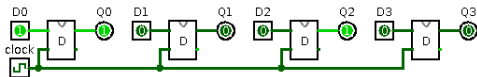
J	K	CLK	Q_i	$\overline{Q_i}$
0	0	0	Q_{i-1}	$\overline{Q_{i-1}}$
0	1	0	Q_{i-1}	$\overline{Q_{i-1}}$
1	0	0	Q_{i-1}	$\overline{Q_{i-1}}$
1	1	0	Q_{i-1}	$\overline{Q_{i-1}}$
0	0	1	Q_{i-1}	$\overline{Q_{i-1}}$
0	1	1	0	1
1	0	1	1	0
1	1	1	$\overline{Q_{i-1}}$	Q_{i-1}

Obrázek: Pravdivostní tabulka a schéma zapojení klopného obvodu JK

Paralelní registr (střadač)

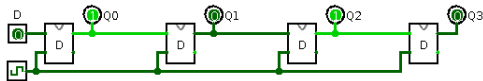
- paměť pro vícebitovou hodnotu (dodanou paralelně na více vstupů)
- paralelní zapojení klopných obvodů D

Obrázek: Schéma zapojení čtyřbitového paralelního registru

Sériový (posuvný) registr

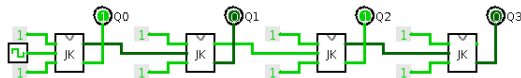
- paměť pro vícebitovou hodnotu dodanou sériově na (jednom) vstupu (synchronně po jednotlivých řádech)
- zřetěžené zapojení klopných obvodů D
- použití pro transformaci sériových dat na paralelní

Obrázek: Schéma zapojení čtyřbitového sériového registru

Čítač

- paměť počtu impulzů na hodinovém vstupu – binárně reprezentovaný počet na vícebitovém výstupu
- zřetěžené zapojení klopných obvodů JK

Obrázek: Schéma zapojení čtyřbitového čítače

Sériová sčítačka/násobička

- (aritmetické) sčítání/násobení hodnot dodaných sériově na vstupy (synchronně po jednotlivých řádech)
- zřetěžené zapojení sériových registrů pro hodnoty a sčítačky/násobičky

Nakreslete schéma zapojení log. obvodu realizujícího děličku frekvence signálu na hodinovém vstupu obvodu faktorem 1 (= původní frekvence), 2, 4 a 8, kde faktor je určen dvoubitovou hodnotou na řídicím vstupu obvodu.